

О. М. Мироненко

Державна варта Української Держави

ДЕРЖАВНА ВАРТА УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ – напіввійськова система органів нагляду і примусу за правління гетьмана П. Скоропадського. Створ. РМ у травні 1918 для охорони існуючого в Україні ладу, громад. спокою і порядку, політ. розшуку, оператив. придушення заворушень і заколотів, ліквідації або нейтралізації політ. противників режиму. Інспектори міліції надалі іменувались інспекторами Д. в., міські і повіт. нач. міліції – міськими і повіт. нач. Д. в., дільничі нач. міліції – дільничими нач. Д. в., їх пом. – приказними Д. в., міліціонери – держ. вартовими.

Заг. керівництво вартою здійснювало МВС, у структурі якого діяв департамент Д. в. До його компетенції належали: запобігання злочинам та охорона громад. порядку і безпеки; організація місц. установ Д. в. і контроль за їх діяльністю; призначення, переміщення, звільнення та нагородження службовців Д. в., встановлення їм пенсій; охорона кордону; питання проживання у межах Української Держави іноземців та їх висилки; підготовка справ про надання укр. громадянства особам, які проживають за кордоном, та про повернення в Україну громадян, затриманих за кордоном за вчинені злочини; нагляд за митними і трактир. закладами; нагляд і контроль за виготовленням, зберіганням, торгівлею та перевезенням вибухових речовин; нагляд за дотриманням паспорт. режиму тощо. Кер-во персоналом та інституціями Д. в. у межах губернії та контроль за її діяльністю здійснював губерн. староста із пом. – губерн. інспектором Д. в. У справах проведення дізнань про злочини службовці Д. в. безпосередньо підпорядковувались органам прокурор. нагляду. Повіт. Д. в., нач. якої підлягав повіт. старості, складалась із повіт. р-нів варти, що охоплювали усі волості з селами і міські поселення, насел. яких не перевищувало 30 тис. осіб, а також міські р-ни варти (окремі міста з насел. понад 30 тис. осіб). Варта у повіті поділялася на сільс. (кінну) і міську (пішу), а тер. (окрім міст з насел. понад 3 тис. осіб) – на дільниці (р-ни) з насел. до 40-а тис. осіб. Р-н, у свою чергу, поділений на волості, очолювані головами волос. Д. в. Кількість піших вартових визначалась з розрахунку один вартовий на 2 тис. осіб населення. Міські відділи Д. в. у містах з насел. до 100 тис. осіб поділяли на 3 р-ни, понад 100 тис. – з розрахунку по 40 тис. осіб на один р-н і 5

тис. – на дільницю. Нач. кожного міського р-ну мав 2-х пом. і канцелярію. Дільницями керували приказні. На кожні 400 осіб міського насел. призначали по 1 вартовому; на кожні 10 вартових – 1 вартовий старшого окладу і приказний, на кожен міський р-н – 1 старший вартовий. У підпорядкуванні міського отамана був інспектор Д. в., який виконував також обов'язки нач. єдиного відділу варти в отаманствах 2-го розряду, що поділявся на р-ни з кількістю мешканців до 40-а тис. осіб. В отаманствах 1-го розряду створювали декілька відділів (на кожні 250 тис. осіб насел.), які також поділяли на р-ни, але з кількістю насел. до 50-ти тис. осіб (мор. порти та їх околиці могли виділити в окремі р-ни і при меншій кількості насел.). Кожен р-н отаманства мав 8–10 дільниць (по 5 тис. осіб) на чолі з приказними. Як і у повіт. старости, в підпорядкуванні міського отамана перебувала резервна сотня або резерв. дивізіон кінних вартових. Для охорони дач і курорт. місцевостей отаман міг призначати необхід. штат приказних і вартових. Під охороною Д. в. перебували й залізничі. Вся тер. смуги відчуження була поділена на Київ. (2042 версти), Одес. (1934 версти), Пд. (2521 верста), Катеринослав. (2961 верста), Лівобереж. (2805 верст), Харків. (2654 версти) і Поділ. (1794 версти) р-ни. На чолі кожного з них стояв отаман Д. в., якого призначав міністр внутр. справ і який безпосередньо підпорядковувався дир. департаменту Д. в. Р-ни залізнич. варти були поділені на філії – 150–200 верст залізнич. полотна залежно від інтенсивності руху. Спец. карал. підрозділи Д. в. разом із окупац. військами придушували виступи проти влади гетьмана. Після повалення гетьманату Директорія УНР у січні 1919 ліквідувала інститут Д. в., її функції перейшли до відновленої нар. міліції, а вартові знову стали міліціонерами.

Рекомендована література

1. Мироненко О. М., Бенько О. П. Каральний млин гетьманату (квітень – грудень 1918). К.; Дніпродзержинськ, 1993;
2. Сідак В. С. Контррозвідка останнього гетьмана. К., 1995;
3. Тимошук О. В. Державна варта Української держави (істор.-юрид. аналіз). К., 1998.

Бібліографічний опис:

Державна варта Української Держави / О. М. Мироненко // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.]; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2007. – Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-26122>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).